

مجموعه مقالات

اسفند ماه ۱۳۹۸

انزبانه پژوهش

نقش دیپلماسی عمومی در تحقق تمدن نوین اسلامی

الحمد لله

انديشكده راهبردي تبين

مجموعه گزارش راهبردي

نقش ديپلماسي عمومي در تحقق تمدن نوين اسلامي

وبگاه انديشكده : www.Tabyincenter.ir

نشانی : تهران، اقدسيه، خيابان شهيد موحد دانش، خيابان نسترن، پلاك ۳۲، واحد ۱۱

كد پستي : ۱۹۵۷۶۶۴۷۳۱

تلفن : ۲۶۱۵۳۳۲۹

نمبر : ۸۹۷۷۱۹۶۴

فهرست

۶	مقدمه
۶	نقش آفرینی دیپلماسی در تحقق تمدن نوین اسلامی
۹	پیشینه کاربرد دیپلماسی عمومی در تمدن نوین اسلامی
۹	پیامد تحقق تمدن نوین اسلامی برای ایران
۱۱	پیامد تمدن نوین اسلامی برای جهان اسلام
۱۱	تقابل تمدن نوین اسلامی با تفکرات افراط‌گرا
۱۲	الزامات ایران برای جانمایی به منبع الهام‌بخش تمدن نوین اسلامی
۱۴	جمع‌بندی
۱۵	منابع و پی‌نوشت

مقدمه

یکی از مواردی که طی سالیان اخیر همواره مدنظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بوده، تحقق تمدن نوین اسلامی است. تمدن نوین اسلامی از منظر معظم‌له باید «الگوساز و الهام‌بخش باشد و به‌عنوان معیار شکل‌دهی به جوامع انسانی پذیرفته شود». در واقع شعار تمدن نوین اسلامی در مقابل تئوری‌های اومانیستی که سال‌هاست در جوامع غربی طرح می‌شود، از سوی رهبری نظریه‌پردازی شده است. اما تحقق این شعار لوازمی دارد که یکی از مهم‌ترین آن‌ها دیپلماسی است. دیپلماسی امروزه در ابعاد گوناگون خود نقش مهمی در نزدیکی و هم‌ذات‌پنداری جوامع گوناگون با یکدیگر دارد. در تمدن نوین اسلامی، معنویت در کنار مادیات و عروج اخلاقی در کنار پیشرفت قرار دارد. دولتی می‌تواند تمدن نوین اسلامی را محقق کند که از زیر یوغ ستم رها شده و توانسته باشد آرمان‌های انقلابی خود را حفظ نماید. کشوری می‌تواند این شعار را محقق کند که نگاه به داخل داشته و از توان درون‌زا برای پیشبرد اهم امور بهره‌بردارد. همچنین راه اصلی تحقق این امر از مسیر تربیت نسل انقلابی به‌مثابه کادرهای مدیریتی آینده می‌گذرد. مدیران آینده باید با طرز نگرش صحیح انقلابی تربیت شوند تا بتوانند با تکیه بر شجاعت و خودباوری از یک‌سو و بهره‌گیری از علوم روز از سوی دیگر این هدف را محقق کنند.

نقش آفرینی دیپلماسی در تحقق تمدن نوین اسلامی

دیپلماسی بنا به طرق عام و خاص می‌تواند در تحقق تمدن نوین اسلامی نقش آفرین باشد. طریقه عام این وضعیت توسط دستگاه دیپلماسی و سیاست خارجی صورت می‌پذیرد که متولی آن، وزارت امور خارجه باید با برقراری ارتباط با دولت‌های مسلمان، به‌خصوص آن‌ها که ارتباط

حسنة‌ای با جمهوری اسلامی دارند، زمینه هم‌افزایی و تبادل نقاط قوت دو طرف با یکدیگر را فراهم نماید. زمانی که این هم‌افزایی انجام شود، می‌تواند به‌طور بالقوه ابعاد و مؤلفه‌های تمدن نوین اسلامی را به فعلیت برساند. دولت‌های مسلمان باید به موارد ذیل از طریق دیپلماسی رسمی اهتمام ورزند:

در درجه نخست وحدت را به‌عنوان یک هدف مطلوب راهبرد سیاست خارجی خویش قرار دهند. مهم‌ترین راهکار آن، حرکت در جهت تعدیل تعصب‌ها و قبیله‌گری است که هم برای ایجاد وحدت سیاسی در کشورها و هم برای ایجاد همگرایی در کلیت جهان اسلام اهمیت دارد. اتخاذ سیاست همکاری فزاینده بین مسلمانان و تنظیم سیاست‌های مشترک که منافع منطقه‌ای و جهانی امت اسلام را تضمین می‌کند.

از نظر سیاسی جهان اسلام برای خود نقش یک قدرت منطقه‌ای تعریف نماید و بدین ترتیب زمینه تأمین منافع کلیه کشورهای اسلامی فراهم شود.

بازیابی هویت تمدنی و احیاء میراث مشترک اسلامی [۱]

اما طریقه خاص آن، ایفای نقش دیپلماسی عمومی در تمدن نوین اسلامی است. دیپلماسی عمومی در چهار بُعد می‌تواند مورد توجه قرار گیرد:

صدور انقلاب: تمدن نوین اسلامی محقق نمی‌شود مگر به‌وسیله صدور آرمان‌ها و ارزش‌های انقلاب برای مردم کشورهای مسلمان که زیر سلطه بیگانگان قرار دارند. پس آگاهی این مخاطبان از بنیان‌های شکل‌گیری انقلاب اسلامی منجر به این می‌شود که مسلمین در کشورهای مختلف خود را از ارکان مهم تمدن نوین اسلامی بدانند و در جهت شکل‌گیری آن به مبارزه با جبهه

استکبار دست بزنند.

مخاطبین تمدن نوین اسلامی: برای فهم عقاید و اصول دیگر کشورها باید به شناخت صحیحی از شرایط مخاطبین برسیم. اگرچه از نظر نخبگانی، تأثیرگذاری بر اندیشه و تفکر روشنفکران دیگر کشورها برای ترویج اهداف کشور مبدأ از اهمیت بالایی برخوردار است، اما در بحث دیپلماسی عمومی، مخاطبین از اولویت دیگری برخوردار هستند.

رسانه: در تحقق تمدن نوین اسلامی از طریق دیپلماسی عمومی باید به یک شبکه گسترده اجتماعی برسیم. تحولات جدید در عرصه‌های مختلف فن آوری اطلاعات منجر به شکل‌گیری نوع جدیدی از دیپلماسی به نام دیپلماسی دیجیتال شده که با توجه به نقش مهم رسانه‌ها می‌توان آن را دیپلماسی رسانه‌ای فراگیر نامید. کسب اعتبار سیاسی در سطح بین‌المللی از اهداف اصلی رسانه‌ها است. به همین دلیل رسانه‌ها نقش مهمی در ایجاد تصویری مثبت از تمدن نوین اسلامی دارند. در این راستا رهبر انقلاب، رسانه‌ها شامل شبکه‌های مجازی، اینترنت، رادیو و تلویزیون و مطبوعات را به‌عنوان ارکان قدرت نرم دانسته که حتی بُرد و توانایی آن‌ها از موشک هم بیشتر است.

تألیف قلوب: تألیف قلوب از راهبردهای اساسی اقتدار سیاسی در اسلام، به ایجاد پیوند معنوی بین حاکمان و شهروندان است و افزایش نفوذ در حوزه دیپلماسی عمومی منجر می‌گردد. به همین دلیل نقش اساسی تألیف قلوب در ایجاد و تقویت قدرت نرم جمهوری اسلامی و توسعه حوزه‌های نفوذ آن در پهنه سیاست خارجی قابل کتمان نیست [۲]

پیشینه کاربرد دیپلماسی عمومی در تمدن نوین اسلامی

دیپلماسی عمومی در جمهوری اسلامی ایران دارای سبقه‌ای دیرینه است. نظام برآمده از انقلاب اسلامی از ابتدای تأسیس، با مخاطب قرار دادن محرومان و مظلومان عالم به‌ویژه مسلمانان، تلاش نمود تا فرهنگ انقلابی را به دیگر جوامع منتقل کند. از دیدگاه امام خمینی (ره) وفاداری به ارزش‌های والای اسلام و عمل به آن‌ها در اولویت قرار دارد و اسلام دین تمامی ابنای بشر است. بنابراین، اعتقاد به ارزش‌های اسلامی مبین نوعی احساس نسبت به جامعه جهانی است. نفی ارزش‌های مادی که الگوی حکومت در شرق و غرب است و نیز و آگاهی‌بخشی به ملت‌ها نسبت به زیان چنین فرهنگ‌هایی، یک احساس مسئولیت دائمی است. از نظر بنیان‌گذار جمهوری اسلامی، ایران باید تبدیل به یک الگوی متعالی شود و تنها در صورتی می‌توان الگوی مناسبی برای ملت گردید که آن‌ها حس کنند در قبال مسائل و معضلات‌شان احساس مسئولیت انقلابی وجود دارد. امام خمینی در پاسخ به آن‌هایی که صدور انقلاب را با استفاده از شیوه‌های غیرمعمول و خشونت‌آمیز معرفی می‌کنند، به‌دفعات فرموده‌اند که جمهوری اسلامی قصد صدور انقلاب را از طریق جنگ و خشونت ندارد [۳]

پیامد تحقق تمدن نوین اسلامی برای ایران

تحقق تمدن نوین اسلامی می‌تواند جایگاه جمهوری اسلامی ایران را به‌عنوان یک قطب علمی معنوی دنیای اسلام تثبیت کند. و ایران به‌عنوان پرچم‌دار تمدن نوین اسلامی، این نظریه را در مقابل تئوری‌های غربی، مانند نظریه پایان تاریخ فرانسیس فوکویاما [۴] و جنگ تمدن‌های ساموئل هانتینگتون [۵] مطرح نماید. به عقیده فوکویاما در قرن بیستم، همه نیروهای تمامیت‌خواه توسط

آمریکا و متحدینش قاطعانه شکست خورده‌اند که از نظر او نمایانگر نهایی این ایده است که «نقطه پایان تحول ایدئولوژیک بشر و جهانی‌سازی لیبرال دموکراسی غربی. به عبارت دیگر ما برنده می‌شویم» [۶]. همچنین هانتینگتون معتقد است انسان‌ها در امتداد خطوط فرهنگی غربی، اسلامی، هندو، غیره تقسیم می‌شوند. تمدن جهانی وجود ندارد. در عوض، بلوک‌های فرهنگی وجود دارد که هریک در دسته‌بندی از ارزش‌های منحصر به فرد قرار دارند [۷]. او معتقد بود خطرناک‌ترین دشمنی‌ها میان تمدن‌های بزرگ جهان روی می‌دهد. در این دنیای جدید، سیاست محلی سیاست قومیت است. سیاست جهانی سیاست تمدن‌هاست. برخورد تمدن‌ها جایگزین رقابت ابرقدرت‌ها می‌شود». به هر تقدیر هانتینگتون همگنی و برتری فرهنگ غرب را امری مسلم فرض می‌کند. با تکیه بر این اصل که «آمریکا ناگزیر است رهبری جهان نو را به دست بگیرد» [۸].

اگر جمهوری اسلامی ایران بتواند در وضعیت سیاسی، اقتصادی و اجتماعی داخلی به سطوح قابل اتکایی برسد، تبدیل به یک مدل برای سایر جوامع خواهد شد. اما این مهم تحقق نمی‌یابد مگر در پرتو شرایط ذیل:

بومی‌سازی پیشرفت: مفهوم بومی‌سازی علوم را در مقابل خودباختگی ذهنی حاکم بر پیروان اندیشه‌های بیگانه، مطرح کرده‌اند. یعنی بتوان با تغییراتی این علوم را با فرهنگ و نیازهای بومی متناسب سازیم. این در راستای مؤلفه‌های مؤکد سند چشم‌انداز افق ۱۴۰۴ و سند تحول ۵۰ ساله یعنی توجه به رشد، توسعه و پیشرفت ایران اسلامی در سطح منطقه و جهان است.

تدوین فرهنگ اسلامی: پویایی فرهنگ، بستر ظهور جوامع فعال و فرهنگ منفعل، نشانه افول جوامع به شمار می‌رود. تفحص از تاریخ جوامع، نمایانگر آن است که قدرت اشاعه و بالندگی تمدن‌ها در عصر اعتلای فرهنگی رقم خورده است. پس تدوین فرهنگ نوین اسلامی، پیش ساخت

اساسی تحقق تمدن است. اصیل‌ترین بن‌مایه‌های فرهنگ نوین اسلامی خردورزی، اخلاق و حقوق است. البته تدوین فرهنگ نوین دارای الزاماتی از قبیل بهره‌مندی از ایمان، مکتب و ایدئولوژی در کنار پرهیز از تقلید از غرب، سطحی‌نگری و سکولاریسم پنهان است [۹].

پیامد تمدن نوین اسلامی برای جهان اسلام

از مهم‌ترین نمونه‌های تمدن نوین اسلامی، همایش عظیم پیاده‌روی اربعین است. زیارت روز اربعین در عراق و به‌خصوص در سال‌های بعد از فروپاشی رژیم بعث، جلوه‌ای پیدا کرده که به مثابه حرکتی عجیب مرزهای هویتی را درنوردیده است. اربعین به‌عنوان یک همایش فراملیتی، فرازبانی، فراملی بُعد عظیمی از تحقق تمدن نوین اسلامی و نمادی از اتحاد مسلمانان در برابر تهدیدات و چالش‌های دنیای اسلام است. از پیامدهای اجتماع اربعین تولید زیرسیستمی اقتصادی است که بر اساس روحیه مشارکت و تعاون از جنس داوطلبانه شکل می‌گیرد و در تمدن منفعت‌محور غربی بی‌معنا است. این زیرسیستم شامل چرخه‌های بهینه‌ای است که به ایجاد امنیت تولید و ارائه منابع مناسب برای تغذیه و بهداشت می‌گردد [۱۰].

تقابل تمدن نوین اسلامی با تفکرات افراط‌گرا

شعار تمدن نوین اسلامی در مقابل افکار و عقاید تفرقه‌برانگیز و افراطی ذیل بعضی گروه‌های مذهبی شیعه یا اهل سنت مطرح می‌شود. در تمدن نوین اسلامی، جامعه مسلمانان به‌عنوان امت واحد مطرح می‌شود. اما اندیشه‌های افراط‌گرایی مانند جریان شیعی موسوم به شیرازی‌ها [۱۱]

و همچنین گروه‌های تکفیری سنی مانند داعش و جبهه‌النصره به دنبال ایجاد شکاف و انشقاق در امت واحده اسلامی هستند [۱۲]. تمدن نوین اسلامی به دنبال ساختن چهره‌ای انسانی، رحمانی و متعالی از دین مبین اسلام در افواه عمومی دنیا است. ولی جریانات افراط‌گرا به‌مثابه دو لبه یک قیچی در حال تخریب وجهه عمومی اسلام و مسلمانان نزد جهانیان است. در نظریه تمدن نوین اسلامی می‌بایست چهره‌ای پیشگام از اسلام در مسیر سعادت و خوشبختی معرفی شود.

الزامات ایران برای جانمایی به منبع الهام‌بخش تمدن نوین اسلامی

ایران باید همان‌گونه که در قدرت سخت‌افزاری مانند توان منطقه‌ای و دفاعی بازدارنده خود به نقطه مطلوبی رسیده که دشمنان را از اندیشه تعرض به آب‌و‌خاک خود بازداشته، در قدرت نرم‌افزاری نیز باید به سطح مطلوبی برسد. ایران برای پیشبرد تمدن نوین اسلامی با بهره‌مندی از قدرت نرم باید شامل موارد ذیل باشد:

پیشرو در علوم نوین مانند فن‌آوری آی‌تی، فضای، نانو [۱۳]

خروج از اقتصاد تک‌محصولی متکی به فروش نفت و گذار به یک اقتصاد تکثرگرا

ارائه عادلانه خدمات و امکانات مطلوب به شهروندان جامعه بر پایه نظریه حکمرانی

خوب [۱۴]

آبادانی کلان‌شهرها به‌عنوان ویتترین جمهوری اسلامی ایران بر پایه نظریه الگوی اسلامی

ایرانی پیشرفت

حفاظت از میراث معنوی کشور نظیر عنوان خلیج فارس. لازم به ذکر است کشوری که داعیه نظریه پردازی برای جهان اسلام نظیر تمدن نوین اسلامی را دارد، باید بتواند در وهله اول از میراث معنوی و تاریخی خود حفاظت کند. چراکه نقش مهمی در هنجارسازی برای محیط بین‌المللی دارد [۱۵]

بهره‌گیری از ابزار رسانه‌ای مدرن نظیر سایبردیپلماسی جهت معرفی دستاوردها به آحاد امت اسلامی در اقصی نقاط دنیا [۱۶]

جمع‌بندی

طی سالیان اخیر، رهبری با طرح نظریه تمدن نوین اسلامی درصدد بهره‌مندی از این نظریه به عنوان یک اهرم رقابتی موثر در مقابل اندیشه‌هایی رقیب بیرونی و یا انحرافی درونی بوده است. اما تحقق این مهم نیاز به ابزار و لوازمی دارد که از مهم‌ترین آن‌ها، دیپلماسی است. به طور ویژه دیپلماسی عمومی نقش مهمی در جذب و تالیف قلوب مسلمین نسبت به جمهوری اسلامی ایران به عنوان منادی نظریه تمدن نوین اسلامی دارد. از مهم‌ترین بازتاب‌های تمدن نوین اسلامی، پویش اربعین به عنوان اجتماعی فراتر از اقوام، مذاهب و زبان‌ها است.

جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان طراح این نظریه باید اقدامات ویژه‌ای را برای جلب و اقناع مسلمین در پویش دیپلماسی عمومی خود انجام دهد که از جمله می‌توان به تداوم پیشرفت در علوم نوین، حفاظت از میراث معنوی کشور، گذار از اقتصاد تک‌محصولی به اقتصاد تکثرگرا و بهره‌گیری از سایبردیپلماسی و رسانه‌های فرامکان و فرازمان اشاره کرد.

منابع و پی نوشت

- [۱] الهام زارع مهریزی، نقش دیپلماسی در افزایش همگرایی کشورهای اسلامی، فصلنامه فرهنگ و پژوهش، زمستان ۱۳۹۲، ص ۱۳۱/
- [۲] عنایت‌الله یزدانی، «بررسی ابزارها و شیوه‌های صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی ایران(با تأکید بر اندیشه‌های امام خمینی (ره))»، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، شماره ۱، ص ۲۵۴/
- [۳] همان
- [۴] Francis Fukuyama
- [۵] Samuel Huntington
- [۶] James Atlas, What Is Fukuyama Saying? And to Whom Is He Saying It?, 22/10/1989,
- [۷] David Brooks, Huntington's Clash Revisited, 03/04/2011,
<https://www.nytimes.com/2011/03/04/opinion/04brooks.html>
- [۸] Samuel P. Huntington, The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order,
- [۹] روح‌الله شاکری، «آینده‌پژوهی انقلاب اسلامی و تحقق تمدن نوین دینی با تأکید بر اندیشه آیت‌الله خامنه‌ای»، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، زمستان ۱۳۹۷، شماره ۵۵، ص ۱۱۰/
- [۱۰] حسین محمدی سیرت، «اربعین منسک اجتماعی در قواره‌ای تمدنی، ظرفیت‌ها و زیرسیستم‌های تمدنی، دو فصلنامه مسجد و مهدویت، پاییز و زمستان ۱۳۹۵، شماره ۲، ص ۱۷ و ۱۸/
- [۱۱] پایگاه اینترنتی خبرگزاری تسنیم، «آنچه باید درباره جریان شیرازی‌ها و فرقه انحرافی در شیعه دانست»، ۱۳۹۲/۱۰/۲۲، قابل بازیابی در پیوند زیر
<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1392/10/22/247455/>
- [۱۲] خدیجه شفایی، «مدعیان سلفی گری و داعش»، پایگاه اینترنتی وهابیت پژوهی و جریان‌های سلفی، ۱۳۹۳/۱۱/۲۰، قابل بازیابی در پیوند زیر
<http://alwahabiyah.com/fa/Article/View/86240/>
- [۱۳] پایگاه اینترنتی خبرگزاری ایسنا، «پیشرفت ایران در علوم و فناوری‌های نوین رو به رشد و تحسین برانگیز بوده است»، ۱۳۹۵/۰۷/۱۴، قابل بازیابی در پیوند زیر:
<https://www.isna.ir/news/95071409370/>

[۱۴] پایگاه اینترنتی خبرگزاری ایرنا، « تحریم؛ فرصتی برای گریز از اقتصاد تک محصولی»، ۱۳۹۸/۰۲/۷، قابل بازیابی در پیوند زیر:

<https://www.irna.ir/news/83293519/>

[۱۵] پایگاه اینترنتی باشگاه خبرنگاران جوان، « رونمایی از اطلس خلیج فارس»، ۱۳۹۱/۰۶/۱۴، قابل بازیابی در پیوند زیر:

<https://www.yjc.ir/fa/news/4078784/>

[۱۶] کردی، مهدی، « ظهور فضای سایبری به عنوان عرصه‌ی جدید رقابت‌ها و منازعات راهبردی»، ۱۳۹۸/۰۷/۰۷، قابل بازیابی در پیوند زیر:

<http://tabyincenter.ir/34077/>

اندرشکده بزرگ و تبیین

نشانی ما در شبکه های اجتماعی:

@Tabyincenter

www.tabyincenter.ir